

Петар Ж. Буњак
 Универзитет у Београду
 Филолошки факултет
 Катедра за славистику
 p.bunjak@fil.bg.ac.rs

УДК 811.162.1'255.4(=163.41)
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2023.27.1.17>
 Оригиналан научни рад
 примљено 6.3.2023.
 прихваћено за штампу 9.06.2023.

О СРПСКИМ ПРЕВОДИМА МИЦКЈЕВИЧЕВЕ ОДЕ МЛАДОСТИ*

У раду се расправља о четирима српским преводима *Оде младости* Адама Мицкјевича уз настојање да се објасни и феномен додавања секундарних идеолошких функција неким од њих.

Кључне речи: Адам Мицкјевич, *Ода младости*, књижевни превод, српски језик.

The paper discusses four Serbian translations of Adam Mickiewicz's *Ode to Youth*, attempting as well to explain the phenomenon of adding secondary ideological functions to some of them.

Keywords: Adam Mickiewicz, *Ode to Youth*, literary translation, Serbian language.

Ода младости (*Oda do młodości*) знаменитог пољског романтичара Адама Мицкјевича (Adam Mickiewicz, 1798–1855) својеврсно је „дело-сфинга”. Сложен је наиме проблем одређивања његовог места на мапи пољског романтизма како у смислу генолошке типологије, тако и традиције и иновативности, па отуд и проблем његове укупне интерпретације. Не чуди стога што је током времена изграђен поједностављени канон поимања *Оде младости* – како ради сажимања листе инструкција за читање и разумевање, поглавито за школске потребе, тако и ради одрживе књижевноисторијске класификације.

Речени канон интерпретације *Оде* претпоставља њен хибридни карактер – узајамно прожимање њених двеју темељних идејно-стилских одлика, класичарске и романтичарске. Па ипак, шта год да се у њој апострофира као ’типично романтичарско’, оно безмало увек има корене у књижевности и хуманистичкој мисли минулих времена, а надасве у епохи класицизма. Ако је она готово сва класична, шта је онда то романтичарско и преломно у њој?

Чини се да *Ода младости* суштински руши једино *темеље рационализма* доба просвећености (уп.: Kleiner 1995: 237). Појмовни амалгами као што су „dziedzina ułudy” („област привида, илузије”), „zapał” („занос”) који чини „cudy” („чуда”), „rozumni szaleń” („разумни у поами”), а поврх свега заповест „łam, czego rozum nie złamię” („ломи оно што разум није кадар да сломи”) – речити су докази. Уместо хладног разума који одликује *старост*,

* Српска верзија реферата за конференцију „Romantyzm i tradycja romantyczna w kulturze literackiej, artystycznej i intelektualnej Krakowa, Polski i Europy”, PAU–UJ, Kraków, 7–9 grudnia 2022 г. Текст је урађен у склопу пројекта *Превод у систему компаративних изучавања националне и стране књижевности и културе* (178019) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

као главни агрегат промена које само што нису настале, наступа идеализована и апсолутизована *младост*. Њен је спознајни инструмент и подстрек за деловање управо „занос” односно „помама”.

Темељни дуализам – *старост* : *младост*, односно, *разум* : *помама* – значајно се проширује кардиналним супротстављањем *света ствари* („*świat rzeczy*”), у којем су као у боци затворени *старост* и *разум*, и *вере у свет духа* („*świat ducha*”), који треба да настане из неизмерне снаге заноса/помаме *младости*.¹

Гледано са становишта класицизма доба просвећености у питању је готово коперникански преокрет: обарање рационализма с пиједестала и уздицање – *спиритуализма*. И биће је да је *Ода*, поред своје необичне енергије, баш овом револуционарном сменом појмова привлачила поколење младих сведока романтичарског прелома.

Све остало је питање рецепције текста, веома променљиве у времену и простору. Вацлав Борови писао је о узвишеној улози коју је ово дело одиграло за време Новембарског устанка (1830–1831) и тврдио:

A i w czasach późniejszych pozostała *Oda* jednym z najczęściej drukowanych, wspomnianych, przytaczanych i recytowanych poematów mickiewiczowskich. Uważano ją za jeden z najznamienniejszych utworów poety, widząc w nim zarazem szczególnie wymowny wyraz tych jego dążeń, w których się przeciwstawiał poprzedniemu pokoleniu (Borowy 1958: 40).²

Отуда не треба да чуди што се међу првим (младим) српским читаоцима *Ода младости* доживљавала као романтичарско дело. А ово је одлучило и о каснијем канону српске рецепције *Оде* као безмало *симптома* зрелог романтизма, и то у европским сразмерама.

1.

Адам Мицкјевич је већ за живота стекао велику славу међу Србима, а током XIX века постао је и кроз готово цео XX остао неприкосновена културна икона. Тешко је, међутим, говорити о њему као о најпопуларнијем или најрадије превођеном пољском песнику, јер он то у српској средини, и поред свега, није био (уп. Буњак 1999: 129–179). Најрепрезентативнији преводи његових дела појавили су се, наиме, у невреме – прекасно да би их могли приметити српски романтичарски песници: *Конрад Валенрод* 1871, *Гражина* 1876 (засебно 1886), а до данас једини публиковани српски превод из циклуса *Баладе и романсе* – „Марилин гроб” – чак 1882, објављен, да невоља буде

¹ За нашу рефлексију о српским преводима *Оде младости* није од суштинског значаја у литератури о предмету детаљно разматрано питање порекла ових појмовних чворишта *Оде* (Шилер, Хелвецијус итд.) и њихова интертекстуална димензија.

² „А и у потоња времена *Ода* је остала једна од најчешће штампаних, спомињаних, навођених и рецитованих Мицкјевичевих поема. Сматрало се да је то једно од најкарактеристичнијих песникових дела, јер се у њему истовремено сагледавао нарочито речит израз његових тежњи којима се супротстављао претходном поколењу.” – овде и даље превод навода П. Б.

већа, у ефемерном провинцијском женском листу. Мицкјевичева слава међу Србима имала је, дакле, превасходно *ванкњижевни* карактер и њене корене треба тражити у нечем другом. Није се тешко досетити да читава та српска „неприкосновеност” Мицкјевичева потиче готово искључиво из чињенице да је у своје *Курсу словенске књижевности* на Француском колежу (1840–1844) пољски песник доделио онако важно место српској народној поезији. Посветио јој је париски професор чак седам предавања која су (али само она „српска”) почела да се појављују у српским преводима већ половином 40-их година XIX века.³ У случају *Оде младости*, међутим, ствари стоје нешто другачије. Од 1837, када је преведена први пут, до друге половине XX века позната је у бар четири аутономна српска превода. Могло би се отуд рећи да је *Ода* најчешће превођено и штампано Мицкјевичево дело код нас. У неким од тих превода могу се приметити одређене идеолошке функције које оригинал нема, дакле, одлике својеврсне ’локализације’.

Иако *Ода* није први текст пољске лепе књижевности објављен на српском језику, треба истаћи да је она *први српски књижевни превод начињен непосредно с пољског*.

2.

Путеви формирања српског романтизма били су врло специфични. Тај се процес одвијао пре свега у српским срединама на територији Аустријске царевине, јер је Кнежевина Србија која је постепено стицала своју државност у оквирима Османског царства тек градила своју просвету и културне институције.

Омладина, како она преко Саве и Дунава, тако и из Србије, гимназијско и универзитетско образовање стицала је најчешће у центрима попут Беча, Граца, Пеште, Пожуна, Нитре, Прага... Српски ђаци и студенти 30–40-их година сретали су се с идејама словенске узајамности проистеклим из чешког и словачког народног препорода, и одушевљено их подржавали. Идеје Јана Колара и нешто касније Људовита Штура утицале су на формирање „славјанског” става поколења интелектуалне елите које је крчило пут романтизму у српској књижевности (Живановић 1941: 69–90). Ђорђе Живановић је у том контексту навео прегршт ситних, али итекако речитих чињеница: нпр., како је Вацлав Мађејовски, за време боравка у Пожуну, био изненађен љубављу словачких ђака према Мицкјевичевој поезији; или како се на састанцима Удружења словенске омладине рецитовала, поред осталог, *Ода младости*, коју су сви знали напамет (Живановић 1941: 81).

Један од таквих „Славјана“ био је и заслужни посленик српске просвете и културе Теодор Павловић (1804–1854). Школовао се у Темишвару, Сегедину и Карловцима, а права студирао у Пожуну 1825. По завршеним студијама настанио се у Пешти, где је кратко време радио у адвокатским канцеларијама и постепено развијао своју политичку и патриотску делатност. У Пешти је био у блиским односима с окружењем грофа Сечењија, као и с Јаном Коларом и присталицама његове идеје словенске узајамности.

³ О слици Срба у Мицкјевичевим предавањима писали смо на другом месту (Буњак 2016).

У то време у Пешти је деловала Матица српска која је издавала своје гла-
сило – *Сербска летопис* (касније *Сербски летопис*). Као ревностан члан,
касније и секретар Матице, Теодор Павловић почео је да уређује *Летопис*
1832. и остао на његовом челу до 1841. У Будиму је, поврх тога, основао
сопствени политички лист – *Сербски народни лист* (касније *Сербске народ-
не новине*, 1835–1849), чији је био уредник и издавач.

И тако је Теодор Павловић 1837. године у *Летопису* који је уређивао,
у „частици” I (књига 40), објавио сопствени, премда непотписани превод
Оде младости – под насловом *Ода на младеж*...⁴ Није се тешко досетити
да је Мицкјевичево дело – испуњено унутрашњом реторичком напетом
надахнутог говорника, апелима на немилосрдну борбу за идеале и паролом
„насиље нека се насиљем одбија” – требало да одигра програмску улогу.
Тако је *Ода* код поколења младих српских патриота-„Славјана” постала
својеврсна химна, немајући притом ништа с идејама словенске узајамности.
Није то нимало необично, јер сваки је читалац ове полетне, по Клајнеровој
формулацији, „општељудске химне” могао поздрављати властиту „зору
слободе” чекајући своје „сунце спасења” из њених завршних стихова.

Треба имати на уму да језик првог српског превода *Оде* још није
био онај реформисани Вуков, већ књижевни славеносербски српског
просветитељства.

Први се критичке анализе Павловићевог превода латио Ђорђе Живановић
(1941: 123–127). Он се, међутим, није бавио питањем пољског текста који је
преводиоцу послужио као изворник. Превод се, наиме, појавио у *Летопису*
читава годину пре првог ауторизованог издања *Оде* (P1838).⁵ А Павловић
је на располагању могао имати, не рачунајући летке из доба Новембарског
устанка, три текста: PН1827, P1828PZ или P1829LCh. За случај да до ’свог’
изворника није дошао самостално, у томе му је – било дајући на послугу
штампани текст, било препис – могао помоћи неко од пештанских „Славјана”
из Коларевог круга или чак Колар лично.

Наши покушаји да српски превод упоредимо с варијантама текста које
је дао Гурски (Górski 1961) нису уродили плодом, јер Павловићев превод
одржава одвећ лабаву везу с оригиналом да би се о тако осетљивом питању
могло са сигурношћу закључивати.

Живановићева оцена Павловићевог преводилачког труда не одише
одобравањем, напротив: по њему је превод, најкраће речено, био лош. Без
намере да доводимо у питање оцену свога професора, рећи ћемо ипак да је
Павловић и поред свега доказао солидну оријентацију у тексту, што сведочи
о извесном, и то нимало слабом познавању пољског језика. И нема сумње да
је општи тон ефектног – данас би се рекло – мотивационог говора у српском
тексту итекако очуван.

Овде ћемо се кратко зауставити на напред истакнутим кључним појмовима
Мицкјевичеве *Оде* и њиховим еквивалентима у Павловићевом преводу.

⁴ Текст овога превода, аrome ради, наводимо у изворној предвуковској граfiји, док се код библиографских
напомена придржавамо важећег правописа.

⁵ За библиографске акрониме вид. списак скраћеница на крају рада.

Тако стихове 4–5: „W rajską dziedzinę ułudy: / Kędy zapal tworzy cudy”⁶ идентификујемо као: „Гор’ у райскій предѣль, чудотворна / Одушевлєня сила гди [є] моћна...”⁷ *Привид-илузија* сасвим нестaje, а помало неспретно изведено опкорачење у овим стиховима отежава идентификацију онога заноса што чини чуда. Па ипак, негде у даљини остало је неко *одушевљење* и његова *чудотворна сила*.

Стих 34 „Jednością silni, rozumni szalem” („Јединством снажни, разумни у помама”) код Павловића гласи: „Слогомъ силни, преваромъ разумни” (*превара* овде значи *илузија*). Славни оксиморон остао је оксиморон и у српском тексту, али с битно другачијим значењем.

С друге стране, стихови 48–49 „Tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga; / Łam, czego rozum nie złamie” у српском тексту имају дословни еквивалент, повезан римом чак двоструко – унутрашњом и спољашњом: „Тамо проби кудъ погледъ непроби, / Оно здроби, што разумъ нездроби”.

Сачувао је Павловић и супротстављање *света ствари* и *света духа*, премда га је понешто ’кориговао’. Стих 63 „Świat rzeczy stanął na zrębie” („свет ствари настао је из темеља”) гласи: „Чини, те с’ тѣлесный светъ пробуди”; свет *ствари* постао је код Павловића *телесни* свет. Стих 69 „Wyjdzie z zamętu świat ducha” („Изићи ће из хаоса свет духа”) – „И светъ духа мора већ настати”. Дакле, Мицкјевичева дихотомија промењена је у хришћанску: *тело* насупрот *духа*, али, иако промењена, дихотомија ипак опстаје.

На крају своје анализе Живановић је приметио да је последњи гласовити дистих „можда намерно” ретуширан (Живановић 1941: 126–127). „Witaj, jutrenko swobody, / Zbawienia za tobą słońce!” („Здрава била, зоро слободе, / За тобом [долази] сунце спасења”) српски читалац добија у овом облику: „Поздрављѣна буд’ намъ зоро сѣйна!! / Слѣдоваће Т’ лепшегъ свѣтлостъ дана!”

Ми закључујемо да први превод *Оде* – иако је задржао реторичност и прилично аутентичан емоционални набој – понешто замагљује манифестацију раскида с рационализмом, премда тај раскид нипошто не анулира.

3.

За популарност *Оде младости* међу српским читаоцима везан је један куриозитет – давни пример плагирања превода или, ако ћемо се служити еуфемизмима, мистификација.

Често се говори о ’новом’ преводу *Оде* из 1845. године, чији је наводни преводилац био Милош Поповић (1820–1879), старији брат Ђуре Даничића.

Поповић се, да подсетимо, родио у Новом Саду, а у Србију се преселио 1843, где је убрзо постављен за уредника државних *Српских новина* (тада још – *Новине сербске*). Био је то ратоборан публициста и новинар, конзервативац, припадао тзв. „дукатовцима”, како су их звали либерални противници. Уређивао је и књижевни додатак *Српских новина* – *Подунавку* (1843–1848).

⁶ Овде и даље пољски текст цитирамо према: D1998, 42–44.

⁷ Вид. библиографске податке о преводима на крају текста.

Тако је у *Подунавци* (1845, бр. 27) освануо текст *Оде младости* под насловом *Младежи*, тј. без жанровске одреднице 'ода'. Испод текста преводилац се потписао криптимомом „—л—п—”, који је користио сам Милош Поповић, док у напомени уредништва читамо: „Ова гђсма већ е едань-путъ изишла печатана у Лѣтопису одъ г. 1837., но овде ю сада одъ другогъ преводителя саобштавамо. У.”. Ђорђе Живановић је, међутим, запазио да је то „потпуни препис Павловићева превода”, као и да су пренете „и све оне многобројне Павловићеве грешке”; „Поповић сигурно није ни имао Мицкјевичева текста, јер би бар нешто морао исправити” (Живановић 1941: 127).

Ми смо пак упоредили два текста и прецизирамо: уопште није у питању „потпуни препис”, јер је Поповић унео мноштво ситних лекторских интервенција, премда не да би превод поправио, већ да би колико-толико приметно трагове:

Летопис 1837:

Безъ духа и сердца, овде су мртва тѣлеса!
Твоя ми, о Младежи! дай крила,
Надъ замльомъ коя б' ме узвысила
Гор' у райскій предѣль, чудотворна
Одушевля сила гди [е] моћна,
Гди новости дично расти цвѣће,
Гди надежде златъ образъ облеће.

Подунавка 1845:

Безъ духа и срца овде су мртва тѣлеса!
Твоя ми, о младежи! дай крила,
Што надъ земльомъ бы ме узвысила
Там' у райскій предѣль, чудотворна
Гдѣ е сила *охрабренья* моћна;
Гдѣ новости дично расти цвѣће,
Златанъ наде гдѣ образъ облеће.

У горњим цитатима у којима су римоване речи, као што се можемо уверити, доиста дословно копиране, издвојили смо курзивом једну такође наизглед невелику исправку. То је управо оно место где је Павловић уклонио *привид* из оригинала, а где уместо *заноса* који чини *чуда* налазимо *чудотворну силу одушевљења*. Код Поповића је то *одушевљење* 'исправљено' у *охрабренье*, чиме је из превода избрисан и онај једва видљиви траг *заноса*.

Све остале напомене о преводу из *Летописа*, укључујући оксиморон, дихотомију *свет ствари* : *свет духа* и ублажавање тона последњег дистиха, могу се дословно поновити и у вези с текстом из *Подунавке*.

Уз своје уредничке и новинарске послове, Милош Поповић је био и поета *minor*. 'Свој' превод из Мицкјевича укључио је годину дана касније у властиту збирку *Мач и перо* (1846), што отклања сваку сумњу у дешифровање криптинима оног „другог преводитеља” из *Подунавке*.⁸

⁸ У збирци *Мач и перо* текст је готово дословно прештампан из *Подунавке* с изузетком ситне лекторске интервенције у стиховима 56–57. *Подунавка*: „Изъ твогъ зглавка ты изкочи земльо, / Болѣ т' красит' сада намъ е воля” – *Мач и перо*: „Изъ твогъ зглавка ты изкочи землѣ, / Болѣ т' красит' сад' имамо волѣ”. Као и остале 'исправке' унете у Павловићев текст, ни ова последња нимало није приближила превод пољском оригиналу. У збирци *Мач и перо* постоји још једна занимљивост: Поповић је за њу као мото искористио, на руском, дистих из Пушкиновог *Бориса Годунова* («Стократ священ союз меча и лиры...»), ваљда да би оправдао наслов своје збирке, а уз њега – и на пољском: „O pieśni gminna, ty stoisz na straży / Narodowego

Толико о плагијату-мистификацији.

На истом месту где је писао о тексту из *Подунавке* Ђорђе Живановић је изнео податак о томе да је Ђорђе Малетић (1816–1888), некад познати есејиста, критичар, теоретичар књижевности, драмски писац и професор лицеја, унео „1851. [...] тај исти [тобоже Поповићев] превод [...] у своје *Примере поетиски састава за младеж у IV гимназијалном разреду*, и то као пример поучне поезије” (Живановић 1941: 127).

Поређење текстова из *Летописа*, *Подунавке* и Малетићеве читанке открило је, међутим, нешто другачије стање ствари.

Прво, *Ода младости* уврштена је у читанку као пример „дидактиске” оде. Стављена је у том (II) одељку на прво место, испред, нпр., трију ода Лукијана Мушицког – *Победа српског срца над злим генијем*, *Глас народољупца*, *Глас арфе шишатовачке*... „Дидактиске” су, дакле, ове оде, па тако и Мицкјевичева, само у погледу култивисања узвишених осећања.

Друго, и поред наслова *Младежи* (какав је у *Подунавци*), српски текст у *Примерима* – пажљиво „умивен” у погледу правописа и стила за школску омладину – ипак је превод Теодора Павловића! Ево примера већ навођених првих седам стихова:

Летопис 1837:

Безъ духа и сердца, овде су мртва тѣлеса!
Твоя ми, о Младежи! дай крыла,
Надъ замљомъ коя б’ ме узвысила
Гор’ у райскій предѣлъ, чудотворна
Одушевлѣня сила гди [ѣ] моћна,
Гди новости дично расти цвеће,
Гди надежде *златъ* образъ облеће.

Примери поетиски састава... 1851:

Безъ духа и срдца овде су мртва телеса!
Твоя ми, о младежи! дай крыла,
Надъ земљомъ коя б’ ме узвысила
Гор’ у райскій предѣлъ, чудотворна
Одушевлѣнья сила гди ѣ моћна,
Гди новости дично расти цвеће,
Гди надежде *чистъ* образъ облеће.

У наведеним одломцима могу се запазити такође ситније интервенције на Павловићевом (sic!) тексту, али једна од њих додатно удаљава превод од оригинала: *златъ образъ* (златна слика) наспрам *чистъ образъ* (чиста слика). Примере оваквих захвата у остатку текста нисмо приметили.

Узимајући за уџбеник текст превода из *Летописа*, Малетић је, чини се, ставио до знања да има јасан суд о оригиналности ’новог’ превода Милоша Поповића.

Чињеница пак да је *Ода* уврштена у школску читанку наводи на једини могући закључак: она је могла само ојачати и продужити српску рецепцију Мицкјевичевог дела.

Током читаве друге половине XIX века изостају нови преводи *Оде* на српски језик.

patiątek kościoła” из Мицкјевичевог *Конрада Валенрода* – овога пута без јасне мотивације.

4.

С почетком новог, XX века наступила је уочљива промена у области српске рецепције пољске књижевности – захваљујући томе што је 1896. године на београдској Великој школи Радован Кошутећ (1866–1949) отпочео наставу пољског језика и књижевности (вид. Буњак 2019).

Већ од почетака своје универзитетске каријере Кошутећ је радио на пољској читанци, те ју је напокон, после *Граматике пољскога језика* (1898), издао године 1901. Били су то знаменити *Примери књижевнога језика пољског – Wypisy polskie*.

Примери садрже темељито осмишљен и обрађен избор пољских књижевних текстова (на укупно 160 стр. већег формата). Поред граматичких објашњења или упутница на одговарајуће параграфе *Граматике*, текстови су снабдевени опширним културолошким и књижевноисторијским коментаром. После текстова следи одељак са сажетим лексиконом писаца чија су дела увршћена у избор (укупно 31 биобиблиографска одредница). Највреднији део *Примера*, с посебном пагинацијом, јесте пољско-српски речник са око 8000 одредница; иако се искључиво односио на лексику одабраних текстова, речник је, као први пројекат пољско-српске двојезичне лексикографије, имао и знатно ширу примену.

У Кошутећевом приступу методици наставе пољског језика лепа књижевност била је пре средство неголи циљ. Књижевне текстове користио је за наставу књижевног језика, а дидактички процес тежио је једном исходу – оспособљавању солидних књижевних преводилаца. Испоставило се, међутим, да су *Примери* коришћени и изван високошколске катедре: била је то својеврсна антологија пољске књижевности која је читаоце подстицала чак и на амбициознија преводилачка прегнућа, посебно захваљујући речнику. У српској рецепцији пољске поезије после 1901. приметни су радови једнога броја нових преводилаца, при чему су текстови недвосмислено сугерисани Кошутећевим избором. Ово се, наравно, тиче и Мицкјевича.

5.

Наредни српски превод *Оде младости* појавио се 1911. године у божићном додатку листа *Самоуправа*, и то под насловом *Ода омладини*.⁹ Аутор превода, потписан иницијалом „А.”, био је Андра Гавриловић (1864–1929) – историчар књижевности, публициста, књижевник, гимназијски професор. Текст је пропраћен кратком белешком о *Оди* и њеном аутору, чији су извор били опет Кошутећеве *Примери*.

Гавриловић је на преводу *Оде* радио с нескривеном амбицијом: у погледу форме за главу надраста претходни. Нерегуларна схема риме у његовој

⁹ У погледу наслова (употреба речи *омладина* уместо *младост*) и овај нови превод остаје у традицији превода Теодора Павловића.

конкретизацији, с невеликим одступањима, остала је готово недирнута. Па ипак, то не обезбеђује високу оцену овог немалог преводилачког напора. Овде нећемо пронаћи више 'поезије' него раније, јер због риме, дакле, изнуђено, Гавриловићев песнички језик запада каткад у баналност. Јасно форсирање риме као резултат пречесто изневерава или деформише мисао оригинала – до непрепознатљивости.

Већ у првој строфи наћи ћемо доказе:

Самоуправа (1911):

Bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy;	Без срца, без духа – само скелет људи!
Młodości! dodaj mi skrzydła!	Крила ми, омладино, дај:
Niech nad martwym wzleceć światem	Над гњилим уздићи се светом,
W rajską dziedzinę ułudy:	Где рајска светлост руди,
Kędy zapał tworzy cudy,	Одушевљењем где се пуне груди,
Nowości potrzasa kwiatem	И где се кити необичним цветом,
I obleka w nadziei złote malowidła.	Где нада нови има облик, сјај!

Обратимо пажњу на риму: схема *abcddacb* пренета је управо до танчина. Али... због тога су „szkieletów ludy” (*народи скелета*) постали – „скелет људи”; да ли то преводилац није разумео пољску реч *lud* (и поред речника!) или су пак као жртва риме пали читави народи? И код Гавриловића недостаје *ułuda* (привид, илузија), те само „руди” некаква „рајска светлост”, а онај 5. стих, где у оригиналу *занос чини чуда*, вели тек да се „одушевљењем... пуне груди”.

У преводу стихова 19–27 наилазимо на овакву фантастику, а можда пре преводиочев властити песнички занос:

Самоуправа (1911):

Patrz, jak nad jej wody trupie	Гле, из воде те благњаве
Wzbił się jakiś płaz w skorupie.	Како црви дижу главе –
Sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem;	Сами ломе себе без циља и вере –
Goniać za żywiołkami drobniejszego płazu,	С подлости идућ' подлости се стиже,
To się wzbija, to w głąb wali;	Час се подижућ', час тонућ' ниже,
Nie lgnie do niego fala, ani on do fali;	А праве борбе не знају цену,
A wtem jak bańka prysnął o szmat głazu.	Прскајућ' као мехур о стену –
Nikt nie znał jego życia, nie zna jego zguby:	Ни мртви прави, ни живи кривци:
To samoluby!	То су саможивци!

Док оригинал саопштава нешто попут:

Гле како из њених смрадних вода / Изрони некакав гмизавац у љуштури. / Сам је себи крма, морнар, брод; / Гонећи ситније гмизавце, / Час израња, час у дубину гњура; / Не приања за њега талас, нити он за талас; / И уто се као мехур распрну о комад стене. / Нико није знао за његов живот, не зна ни за његову пропаст: / То су самољубивци!

Није вредно коментара. У налету Гавриловићеве (разуздане) преводилачке слободе опстало је ваљда само *прскање мехура о стену*, а без трага је остала она позната Мицкјевичева формулација која је у пољском језику остала безмало пословица: *sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem*.¹⁰

„Rozumni szalem” из 34. стиха – риме ради! – постали су „разумом чисти”, а стих 49 „Łam, czego rozum nie złamię” на српском звучи: „Ломи што се сада не слама”.

Као мехур од сапунице прсло је и оно за Мицкјевичеву *Оду* кључно конфронтирање *света ствари* и *света духа*. Стихове 62–63 („Jednym «stań się» z bożej mocy / Świat rzeczy stanął na zrębie”) Гавриловић преноси: „Једно 'Буди!' што реч Божја беше / Да се нови светови објаве”; дакле, *свет ствари* праметнуо се у множину, па још са сумњивим атрибутом – *нове светове*. Стих 69 („Wyjdzie za zamętu świat ducha”) у којем ће *из хаоса изићи свет духа* у преводу затичемо: „Дух се јавља већ у првом лету!” – разуме се, због риме. Недостаје, дакле, *свет*, као и било каква веза са ст. 63. Гавриловићев текст на том месту чини крупан искорак, али уназад, у односу на Павловићев превод.

Међу ретке врлине текста из *Самоуправе* треба убројати последњу строфу *Оде*. Премда и она показује тенденцију осамостаљивања у односу на изворник, код Гавриловића звучи ефектно и чак доста поетски:

Pryskają nieczułe lody
I przesady światło ćmiące;
Witaj, jutrzeńko swobody,
Zbawienia za tobą słońce!

Лед се ломи, сунца зраке благе
Разгонише сметње обновљења –
Здраво, зоро слободе нам драге!
Грани сунце нашег васкрсења!

Изворник вели:

Пуца безосећајни лед / И предрасуде које светлост мраче; / Здрава била, зоро слободе, / За тобом је сунце спасења!

Сумирајући запажања о Гавриловићевом преводу, треба истаћи да је у њему – за разлику од Павловићевог – питање превазилажења рационализма сасвим скинуто с дневног реда, те је на тај начин изневерена важна мисаона линија, ако не и мисао-водиља. С друге стране, очуван је снажан реторички набој, узвишене емоције и вера у одлучну победу колективне младости, чији је услов синергично деловање сваког појединца.

Да ли је избор текста за превођење био случајан? Шта је Гавриловић преводом *Оде* могао да саопшти читаоцима листа *Самоуправа* на Божић 1911. године?

У условима напетости у односима између Србије и Аустроугарске у не-

¹⁰ У питању је, узгред, варијација Овидијевог стиха из *Хероида*: „Idem navigium, navita, vector ero”.

колико претходних година (анексија Босне и Херцеговине 1908, Царински рат, ослободилачке и иредентистичке тенденције у јужнословенским земљама двојне монархије), поглед јавности скретао све више је на југ – на балканске поседе „болесника на Босфору” начетог Младотурском револуцијом. Гавриловићев превод *Оде младости* својим тоном био је на истој фреквенцији као и српска патриотска реторика тога времена у којој су доминирали позиви да се освети косовски пораз и ослободе поробљена браћа... Непуних 10 месеци после Божића 1911. почели су балкански ратови. Ценимо, дакле, да је превод *Оде*, уливајући се у токове патриотских и народноослободилачких расположења тадашњег српског друштва, могао имати унапред пројектовану нову паралитерарну функцију, независно од изворника – функцију позива на борбу за слободу нам драгу и рађање сунца нашег васкрсења. У том случају Мицкјевичева борба за спиритуализам збиља је могла без велике штете отићи у други план, јер заповест „*там, czego rozum nie złamie*” у том новом контексту не би сугерисала исто што и „*Ломи што се сада не слама*”.

6.

О суштински другачијем контексту и о неупоредиво већем секундарном идеолошком оптерећењу текста *Оде* може се говорити у случају следећег превода – Зорана Мишића (1921–1976), објављеног у часопису *Младост* 1947. године.¹¹

Зоран Мишић је био својевремено познати књижевни критичар, публициста, преводилац и аутор неколико врло запажених антологија. Завршио је романистику и преводио углавном с француског. Био је веома ангажован и у идеолошком погледу беспрекоран културни посленик послератне комунистичке Југославије. Од 50-их година радио је као уредник најпре у „Новом поколењу”, а потом, до смрти, у „Нолиту”. Непосредно по завршетку рата, 1945. године, нашао се међу оснивачима новог општејугословенског, књижевног часописа, намењеног омладини и младим писцима-почетницима – *Младост* (1945–1952); од другог годишта часописа (1946) ушао је у састав уредништва као представник Србије. Часопис је, нарочито у првој фази (1945–1948), строго спроводио линију Комунистичке партије у области културе, пропагирајући ’реализам’ и ’партијност’ књижевности као инструменте класне борбе, тековине револуције и народноослободилачке борбе Титове Југославије... После 1948. и резолуције Информбироа, *Младост* је нешто ублажила првобитни догматизам, али нимало није променила свој идеолошки карактер (Ђирић 2013).

Није се тешко, дакле, досетити да је *Оди младости* било суђено да одигра унапред припремљену улогу – *o tempora, o mores!* – манифеста младости (једнако као и истоименог часописа), али при томе младости нове, борбене, класно освешћене и спремне на сваковрсне жртве у изградњи новог

¹¹ За текст Мишићевог превода захвалност дугујемо колегиници Љиљани Дукић.

комунистичког друштва.

Зоран Мишић је, као што је већ речено, студирао романистику у Београду, у периоду 1946–1949. У то време – па све до половине 60-их година – *Пољски примери* (1901) Радована Кошутића били су и даље актуелни основни уџбеник пољског језика на тадашњем Филозофском факултету. Није Мишић морао на студијама да слуша пољски језик, али је без муке могао доћи до примерка ове књиге. Не треба имати ни најмању сумњу у то да је преводио непосредно с пољског (а не, како се сматрало, уз посредовање неког од француских превода), јер савесно се користио управо речником и објашњењима из Кошутићевог уџбеника.

У својој конкретизацији *Оде* тада млади преводилац испољио је натпросечан таленат, па би се чак могло рећи и извесну виртуозност. Идејни план оригинала свакако је такође добро разумео, чим је његове идејне маркере онако систематично претварао у марксистичке, или бар идеолошки неутралне, а узвишену реторику намерно „обогаћивао” комунистичким паролама.

Мишић је запазио хетеросилабизам *Оде* и није се оптерећивао било каквим ограничењима у погледу дужине својих стихова – важно му је било само да их повеже у одговарајућу римовну схему, не увек усклађену с изворним текстом. На тај је начин понешто „модернизовао” формат Мицкјевичевог израза – и у томе је, мора се признати, имао одређеног успеха. Римом је баратао вешто и углавном избегавао баналности, ако се не рачунају необјашњива понављања неких речи и обрта, за шта пољски текст не даје никакве мотивације. Његов је превод за 3 стиха дужи оригинала; то, међутим, нипошто не сведочи о преводиочевој неспретности, већ више о покушају да се тексту да ’правилна’ артикулација. О амплификацијама, односно о усмереном акцентовању идеолошког подтекста биће речи у даљем излагању.

На примеру прве строфе (ст. 1–7) приказаћемо неке од ових одлика:

Bez serc, bez ducha, to szkieleców ludy;
Młodości! dodaj mi skrzydła!
Niech nad martwym wzleceć światem
W rajsą dziedzinę uludy:
Kędy zapał tworzy cudy,
Nowości potrząsa kwiatem
I obleka w nadziei złote malowidła.

Младост (1947):

Без срца, без духа — то костури гмижу!
Младости, крила ми дај!
Да над мртвим узлетим светом
У маште заносни крај,
Тамо где снови се дижу,
Блистају новим цветом
И наду облаче у сунчани сјај!

Коментар ће се тицати стихова 4–5 и, као и у претходним случајевима, питања транспозиције *области привида* и *заноса* који чини *чуда*. Њихов нови еквивалент је: „У маште заносни крај, / Тамо где снови се дижу“. Дакле, *крај маште* и *дизање* (остваривање?) *снова*.

Славна строфа *Оде*, у којој трипут одјекује позив „Razem, młodzi przyjaciele!“ (ст. 32–43), она с оксимороном, постала је управо полигон за амплификацију у српском тексту из 1947.

Младост (1947):

Razem, młodzi przyjaciele!...	Младости, напред смело!
W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele;	Свеопшта срећа нам је пут!
Jednością silni, rozumni szalem,	Снажни јединством, заноса пуних груди,
Razem, młodzi przyjaciele!...	Високо дигнимо чело!
I ten szczęśliwy, kto padł wśród zawodu,	И нек је срећан, ког удес љут
Jeżeli poległym ciałem	Сруши сред боја, ако му клонуло тело
Dał innym szczebel do sławy grodu.	Лествица буде да други наставе пут
Razem, młodzi przyjaciele!...	Великој срећи људи!
Choć droga stroma i śliska,	Сложно, другови млади!
Gwałt i słabość bronią wchodu:	Ма да је клизав и стрмен пут,
Gwałt niech się gwałtem odciska,	А мрачне силе прилазу су брана
A ze słabością łamać uczmy się za młodu!	И слабост себи одступницу гради —
	Нек сила силу слама,
	И већ од младих дана
	Скршимо слабост што живи још у нама!

Строфа је графички подељена на две засебне, троструки апел је нестао, али зато се три пута у зони риме, незнано због чега, јавља реч „пут“. „Razem, młodzi przyjaciele!“ једном има еквивалент „Младости, напред смело!“, други пут „Високо дигнимо чело!“, а напоследку – „Сложно, другови млади!“.

Девиза просветитељског еудајмонизма „W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele“ (ст. 33 – „у срећи свега свих нас је циљ“) опстала је, али добила је речиту конотацију с комунистичком еудајмонизмом: „Свеопшта срећа нам је пут!“

Оксиморон „rozumni szalem“ (ст. 34) код Мишића престаје бити оксиморон и гласи „заноса пуних груди“ – можда стога што је *занос* допуштен свесној омладини, док би *људило*, *помама* могло звучати реакционарно!

Стих 38 („...Dał innym szczebel do sławy grodu“) објашњен је уз помоћ додатног стиха „...Лествица буде да други наставе пут / Великој срећи људи!“ Та *велика срећа људи* – то је, мора бити, нови комунистички систем.

Три последња стиха (41–43) наведеног одломка метастазирали су у – пет. „Мрачне силе“ које су се испречиле, „слабост“ што „себи одступницу гради“, позив да „већ од младих дана“ „скршимо слабост што живи још у нама“ – неодољиво подсећа на комунистичке паролe којима су се у то доба пропагирали дијалектички материјализам и антропологија једино исправ-

ног учења Маркса–Лењина–Стаљина. У том погледу еквивалент стиха 49 („*Łam, czego rozum nie złamie*”) у Мишићевом преводу ни најмање не чуди: „Сруши све бране на путу што стоје”!

Креационизам из Мицкјевичевог стиха 62 („*»stań się« z bożej mocy*”) није се могао избећи, те гласи: „’Постани’ божанске моћи“; међутим, то је код идеолошких цепидлака можда могло проћи као обична метафора. Међутим *свет* у оба случаја (*ствари* у ст. 63 и *духа* у 69) постао је, сасвим у складу с очекивањима – *нови свет*.

Да не бисмо завршили представљање превода (прераде?) Зорана Мишића у овако неповољном светлу, истаћи ћемо да овде последња строфа-поента има ваљда најбољу конкретизацију у читавој традицији српског превођења *Оде*:

Ломи се лед сред поспане воде,
И волшебна сила што светлост мрачи...
Поздрављам те, зоро слободе!
За тобом сунце зрачи!

Опростићемо преводиоцу овога пута што је *предрасуде* заменио *волшебном силом*...

7.

Последњи и засад најновији превод *Оде младости* на српски језик појавио се пре добрих пола века, 1968, у веома репрезентативној антологији Миодрага Павловића (1928–2014) *Песништво европског романтизма*. Мицкјевичево стваралаштво и текст његове *Оде* овде је без икаквих ограда сврстано у „други вал” европског романтизма. Преводе из Мицкјевича, али и Словацког и Норвида, у овој антологији потписало је равноправно двоје преводилаца: Марија Стојиљковић (1925–2005), слависткиња, дугогодишња уредница „Просвете” и Љубомир Симовић (рођ. 1935), песник, есејиста и драмски писац. У том преводилачком тандему М. Стојиљковић давала је филолошке преводе и напомене о формалним особинама текстова, а Симовић их је на основу тога преобликовао – у песничке.

О њиховом преводу *Оде* може се рећи да је Мицкјевичево дело напокон дочекало у српској средини непристрасне преводиоце, слободне од свих предрасуда и настојања да унапред утичу на читалачку рецепцију.

Заједнички напор слависткиње и песника дао је овакве резултате.

Почећемо, као и у претходним случајевима, од прве строфе:

Песништво... (1968):

Bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy;	Без срца, без духа, то је мртвих свет;
Młodości! dodaj mi skrzydła!	Младости, крила ми дај!
Niech nad martwym wzleć światem	Да изнад мртвог света узлетим
W rajską dziedzinę ułudy:	У обмана и снова рај:
Kędy zapał tworzy cudu,	Тамо где чуда ствара занос свети,
Nowości potrzasa kwiatem	Тамо где нови узбуди ме цвет,
I obleka w nadziei złote malowidła.	И нада, пуна златних слика, светли.

У стиховима 4–5 (најзад!) имамо на српском и *привид* и *чуда* и *занос*: „У обмана и снова рај: / Тамо где чуда ствара занос свети”. Тако је, као што видимо, *занос* из оригиналног исказа не само опстао, већ је – као за инат претходницима – појачан својеврсном сакрализацијом: увођењем атрибута *свети*.¹²

На примеру ове строфе може се илустровати питање преношења риме, што углавном важи за цео овај превод. Схема риме појединих строфа, као ни у првој, не кореспондира с оригиналом дословно. И квалитет риме знатно се разликује – нису ретки примери употребе приближне риме као у наведеној секвенци: *узлетим* || *свети* || *светли*. То је својеврсна „модернизација” форме, а заправо врста риме коју Симовић користи у властитој поезији.

Колико овде другачије него код Мишића звуче стихови 32–43:

Песништво... (1968):

Razem, młodzi przyjaciele!...	Сложно, млади пријатељи!...
W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele;	Свак целом свету срећу жели!
Jednością silni, rozumni szaleł,	Снажни у слози, у помама мудри,
Razem, młodzi przyjaciele!...	Сложно, млади пријатељи!...
I ten szczęśliwy, kto padł wśród zawodu,	Срећан је онај што кржаве главе
Jeżeli poległym ciałem	Паде и жртвом поможе да људи
Dał innym szczebel do sławy grodu.	Преко њега уђу у градове славе.
Razem, młodzi przyjaciele!...	Сложно, млади пријатељи!...
Choć droga stroma i śliska,	Иако пут је стрм и препун драча,
Gwałt i słabość bronią wchodu:	Са силом и немоћ улаз нек загради:
Gwałt niech się gwałtem odciska,	Силу нек сила одбије још јача,
A ze słabością łamać uczmy się za młodu!	Свладајмо немоћ још када смо млади!

Смисао је пренет безмало дословно (изузетак: *droga – пут* на српском није *клизав*, већ, риме ради, „препун драча”), *przyjaciele* су престали бити *другови*, а славни оксиморон дочекао је коначно свој пуни еквивалент: „у помама мудри”.

Стих 49 („*Lam, czego rozum nie złamie*”) такође је преведен сасвим прецизно: „*Ломи и оно што ни ум не ломи*”.

¹² Чини се да су амплификације у облику атрибута манир овог преводилачког тандема.

С конфронтацијом двају светова – ствари и духа – ситуација се понешто компликује, премда су на располагању сви елементи. Стихови 62–63 („Jednym »stań się« z bożej mocy / Świat rzeczy stanął na zrębie”) гласе: „Једним 'Нек буде!' силне божје моћи / Из темеља н[а]ста свет видљивих ствари”. У оба стиха приметне су амплификације у облику придева – потпора *божје моћи* и објашњење *света ствари*. Божја моћ тиме не губи, али Мицкјевичев концепт *света ствари* – уколико не буде одговарајућег захвата са *светом духа* – може изгубити много. И нажалост, до таквог захвата није дошло; чак се и реч *свет*, као у Гавриловићевом преводу, негде затурила. „Wyjdzie z zamętu świat ducha” (ст. 69) преводилачки двојац конкретизује: „Из хаоса ће изаћи влада духа”. Конфронтација тих двају појмова у *Оду* испољава се, између осталог, уз помоћ паралелизма (*świat rzeczy : świat ducha*). У српском тексту тешко је, у недостатку паралелизма, уочити недвосмислену контроверзу између *света видљивих ствари* и *влдаде духа*. Штета, јер да су преводиоци савладали и овај елемент, могло би се говорити о одличном преводу. Овако је он само доста добар.

Ради симетрије и могућности поређења навешћемо за крај последњи четворостих:

Пуца лед саможивости и злобе,
И предрасуда светла се гасе...
Здраво да си, зоро слободе,
Са сунцем што ће да нас спасе.

Антологија Миодрага Павловића *Песништво европског романтизма* после првог издања из 1968. имала још четири поновљена – 1978, 1982, 1983 (Брајевим писмом) и 2003. Ваља истаћи да су издања из 1978. и 1982. изишла у комплекту лектире за I разред за средње школе у – за српске услове – гигантским тиражима (20.000 односно 10.000 примерака). На тај је начин *Ода* у преводу М. Стојиљковић и Љ. Симовића допрла – тачније, могла допрети – до неупоредиво већег круга читалаца од свих претходних.

Изгледа да ће савестани и објективан рад тандема – заједно с вантекстуалним чиниоцима (публиковање превода у засебном издању или ауторитет аутора и његове антологије) – обезбедити трајање њиховог превода за још много година, а место *Оде младости* учврстити у свести српских читалаца, овога пута у корпусу европске књижевне класике.

*

Завршавајући преглед историје превођења *Оде младости* на српски језик, остављамо за размишљање дилему, једноставну само на први поглед: да ли је *Ода* дело до те мере отворено да допушта тако различите интерпретације и омогућава толике секундарне (идеолошке) функције? Или је напросто тачна она италијанска изрека *traduttore – traditore*?

Цитирана литература

- Буњак, Петар. „Преводи из пољске књижевности објављени на српском језику од 1826. до 1941”. [У:] Преглед пољско-српских књижевних веза (до II светског рата). Београд: Славистичко друштво Србије, 1999, 129–179.
- [Bunjak, Petar. „Prevedi iz poljske književnosti objavljeni na srpskom jeziku od 1826. do 1941”. [U:] Pregled poljsko-srpskih književnih veza (do II svetskog rata). Beograd: Slavističko društvo Srbije, 1999, 129–179]
- Буњак, Петар. „Мицкјевич о Србима или Како је настајао један стереотип”. [У:] Дејан Ајдачић (ур.) Срби и српско: зборник радова. Београд: Алма, 2016, 72–89.
- [Bunjak, Petar. „Mickjević o Srbima ili Kako je nastajao jedan stereotip”. [U:] Dejan Ajdačić (ur.) Srbi i srpsko: zbornik radova. Beograd: Alma, 2016, 72–89]
- Буњак, Петар. „Literatura polska na Uniwersytecie Belgradzkim – historia i współczesność”. [У:] *Raskršća slavistike*. Београд: Савез славистичких друштава Србије, 2019, 184–194.
- [Bunjak, Petar. „Literatura polska na Uniwersytecie Belgradzkim – historia i współczesność”. [U:] *Raskršća slavistike*. Beograd: Savez slavističkih društava Srbije, 2019, 184–194]
- Живановић, Ђорђе. Срби и пољска књижевност (1800–1871). Београд, 1941.
- [Živanović, Đorđe. Srbi i poljska književnost (1800–1871). Beograd, 1941]
- Ђирић, Биљана. „Идеолошка оријентација књижевне критике у часопису *Младост* (1945–1952)”. *Philologia Mediana* 5, 2013: 169–183.
- [Ćirić, Biljana. „Ideološka orijentacija književne kritike u časopisu *Mladost* (1945–1952)”. *Philologia Mediana* 5, 2013: 169–183]
- Borowy, Waclaw. O poezji Mickiewicza. I. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1958.
- Górski, Konrad. „Historia tekstu *Ody do młodości* i próba jego ustalenia”. *Pamiętnik Literacki* LII/3, 1961: 1–22.
- Kleiner, Juliusz. Mickiewicz. T. 1. Dzieje Gustawa. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1995.

ИЗВОРИ – СКРАЋЕНИЦЕ

- P1828PZ – *Poezye Adama Mickiewicza*, t. III. Poznań: Własność Autora [?!], 1828.
- P1829LCh – *Poezye Adama Mickiewicza*, t. III, [Leonard Chodźko (red.)]. Paryż: J. Barbezat, 1829.
- P1838 – *Poezye Adama Mickiewicza*, t. III. Wydanie... przejrzone i poprawione przez Autora. Paryż: A. Jełowicki i Spółka, 1838.
- PH1827 – *Polihymnia czyli Pięknosci poezyj autorów tegoczesnych dla miłośników literatury polskiej*, t. IV. Lwów: J. J. Szczepański, 1827.
- D1998 – Adam Mickiewicz, *Dzieła*, t. I. *Wiersze*, oprac. Czesław Zgorzelski. Warszawa: Czytelnik, 1998.

ИЗВОРИ – БИБЛИОГРАФИЈА СРПСКИХ ПРЕВОДА ОДЕ
МЛАДОСТИ

- Ода на младеж* / [Теодор Павловић], *Нови сербски летопис*, 1837, 1, XI (40), 66–68.
[*Oda na mladež* / [Teodor Pavlović], *Novi serbski letopis*, 1837, 1, XI (40), 66–68.]

- Младежи* / Милош Поповић [Теодор Павловић!], *Подунавка*, 1845, 27, 100–101.
 [Mladeži / Miloš Popović [Teodor Pavlović!], *Podunavka*, 1845, 27, 100–101.]
- Младежи* / Милош Поповић [Теодор Павловић!], у: *Мац и перо* : Песни Милоша Поповића, Београд, 1846, 52–55.
 [Mladeži / Miloš Popović [Teodor Pavlović!], у: *Mač i pero* : Pesni Miloša Popovića, Beograd, 1846, 52–55.]
- Младежи* / [Теодор Павловић], у: [Ђорђе Малетић], *Примери поетиски састава* : За младеж у IV гимназијалном разреду, Београд: Књигопечатња Књажевства Српског, 1851, 31–33.
 [Mladeži / [Teodor Pavlović], у: [Đorđe Maletić], *Primeri poetiski sastava : Za mladež u IV gimnazijalnom razredu*, Beograd: Knjigopечатnja Knjažestva Srpskog, 1851, 31–33.]
- Ода омладини* / А. [Андра Гавриловић], *Самоуправа*, 1911, 288, божићни додатак, 1–2.
 [Oda omladini / A. [Andra Gavrilović], *Samouprava*, 1911, 288, božićni dodatak, 1–2]
- Ода младости*. / Зоран Мишић, *Младост*, 1947, III (4), 26–28.
 [Oda mladosti. / Zoran Mišić, *Mladost*, 1947, III (4), 26–28.]
- Ода младости* / Марија Стојиљковић, Љубомир Симовић, у: Миодраг Павловић (прир.), *Песништво европског романтизма*. Београд: Просвета – Нолит – Завод за удбенике и наставна средства, 1982³, 233–235. [Остала изд.: 1968¹, 1978², 1983 на Брајевом писму, 2003⁴.]
- Ода младости* / Marija Stojiljković, Ljubomir Simović, у: Miodrag Pavlović (prir.), *Pesništvo evropskog romantizma*. Beograd: Prosveta – Nolit – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1982³, 233–235. (Ostala izd.: 1968¹, 1978², 1983 na Brajevom pismu, 2003⁴.)]

Петр Ж. Буњак

О СЕРБСКИХ ПЕРЕВОДАХ ОДЫ К ЮНОСТИ МИЦКЕВИЧА

Резюме

Ода к юности Адама Мицкевича, переведенная Теодором Павловичем в 1837 году, была первым произведением польской литературы, когда-либо переведенным на сербский язык непосредственно с польского. Значительно позже, в XX веке, *Оду к юности* переводили еще трижды. Её последующими переводчиками были: Андра Гаврилович (1911), Зоран Мишич (1947) и Мария Стоиљковић совместно с Любомиром Симовичем (1968). В настоящей работе автор анализирует все четыре перевода и пытается объяснить феномен придания некоторым из них второстепенных идеологических функций.

Ключевые слова: Адам Мицкевич, *Ода к юности*, художественный перевод, сербский язык.